

1980, 9. října – Sdělení VONS č. 210 „Případ Jana Valkoviče“ o odsouzení Jana Valkoviče Okresním soudem ve Žďáru nad Sázavou pro trestný čin pobuřování k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a o usnesení Krajského soudu v Brně potvrzujícím rozsudek prvoinstančního soudu.

Okresní soud ve Žďáru nad Sázavou v hlavním líčení konaném dne 19. října 1979 v senátě složeném z předsedy JUDr. Karla Veselého a soudců Zdeňky Burešové a Roberta Čecha odsoudil Jana Valkoviče, narozeného 4. 2. 1923 v Mistříně, okres Hodonín, bytem Bystřice, Sídliště II č. 752/20, zámečníka, k jednomu roku odnětí svobody ve II. NVS pro údajné pobuřování (§ 100/1a tr. z.).¹

V přípravném řízení vedl vyšetřování poručík Kilián z StB Brno;² obhájkyň J. Valkoviče byla JUDr. Zdeňka Urválková.

Trestný čin pobuřování měl J. Valkovič páchat od ledna 1976 do 24. 5. 1979, kdy byl zadržen a byla na něho uvalena vazba, a to tak, že na svém pracovišti drtírny dolu R III v Dolní Rožínce pronášel před řadou spolupracovníků výroky, jimiž měl hrubě napadat společenské a státní zřízení republiky.

V minulosti byl J. Valkovič již několikrát trestán, např. v roce 1966 pro pokus opuštění republiky (Okresní soud Brno-venkov) a v r. 1969 pro údajné naplnění skutkové podstaty trestného činu podle §§ 156/2 a 156/a (slovní napadení a ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele) u Městského soudu v Brně, neboť „se zúčastnil protisocialistických demonstrací dne 21. 8. 1969 na Náměstí Svobody v Brně“. Rozsudek Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou (1 T 304/79) konstatuje: „Uložené tresty však neměly na obžalovaného vliv a obžalovaný po svém nástupu v roce 1974 do drtírny kamene dolu R III Uranových dolů v Dolní Rožínce začal postupně projevovat své nepřátelské smýšlení vůči našemu socialistickému a státnímu zřízení.“

Soud vyslechl řadu svědků: Františka Fialu, vrchního mistra drtírny dolu Jasan, Valkovičovy spolupracovníky Jiřího Dynybyla, Ladislava Zicha, Viléma Tvarůžka, Františka Matýska a další

zaměstnance uranových dolů Bohumila Kotínského, Martu Huserkovou a Antonína Ježdíka.³ Většina svědků potvrdila, že J. Valkovič pronášel různé výroky. Rozsudek praví: „Tyto výroky pronášel vždy před více přítomnými spolupracovníky, když využíval některých rozhodnutí, kterými došlo ke zvyšování cen a podobně. Tyto výroky, které zaváděl sám při různých rozhovorech, měly za cíl znevážit naše společenské a státní zřízení, přičemž obžalovaný vychvaloval poměry na Západě, hovořil o našem zřízení jako o fašistickém, vychvaloval demokracii západních kapitalistických států, zejména NSR... Obžalovaný se také hrubým způsobem vyjadřoval o příslušnících (sic! - toto „přerěknutí“ se v rozsudku opakuje několikrát) KSČ, dále hovořil o tom, že v komunismu budeme chodit všichni nazí a bosí a podobně. V jeho dalším jednání mu bylo zabráněno tím, že na něho byla uvalena vazba.“⁴ J. Valkovič měl vícekrát mluvit o nereálnosti komunistických vizí, o tom, že za všechno mohou členové KSČ (konkrétní osoby nejmenoval) a popisoval situaci svého bratra žijícího v NSR a Rakousku. Dále měl psát různé dopisy, v nichž projevoval nespokojenost s poměry v Československu. Konkrétní výroky však rozsudek neuvádí a odvolává se na vyšetřovací spis.

J. Valkovič byl v minulosti vyloučen z Brigády socialistické práce, ovšem popírá, že by pronášení výroků bylo vedeno nepřátelskými pohnutkami. Šlo mu prý o kritiku zřízení; stejně tak popírá pobouření svědků: „Jeho úmysl nesměřoval (prý) k tomu, aby pobuřoval spoluzaměstnance, ale naopak se vyjadřoval shodně jako tito spolupracovníci.“ Svědci uvádějí, že jim byly postojem J. Valkoviče dobře známy, sami však ho nabádali k opatrnějšímu vystupování.

Užívaje § 72/2a, 4 tr. z., uložil soud J. Valkovičovi kromě trestu odnětí svobody ambulantní psychiatrické léčení, neboť měl za to, že „je třeba toto léčení u obžalovaného uskutečnit, aby tak bylo zabráněno opětovné trestné činnosti u obžalovaného“.⁵

Odvolání obžalovaného projednal ve veřejném zasedání konaném dne 11. 12. 1979 Krajský soud v Brně za předsednictví JUDr. Jana Vokála. Ve svém usnesení (7 Tc 374/79) zamítl toto odvolání jako nedůvodné.⁶

V přípravném řízení došlo k porušení trestního řádu, když vyšetřovatel Kylián⁷ vnucoval obžalovanému obhájce podle vlastní volby a nerespektoval volbu obviněného, stejně tak i v tom, že neumožňoval přítomnost obhájce při výsleších. Stylistické a gramatické zpracování materiálů této caussy je běžnou ukázkou současné právní praxe. Jan Valkovič ve svém odvolání napadá předsedu senátu pro podjatost; tomuto bodu se však usnesení krajského prokurátora vyhnulo.

Ustanovení tr. z. v § 100 je obecně užíváno pro postih lidí, kteří se otevřeně kriticky vyjadřují ke společenským a politickým poměrům. Většinou jde o koncepčnější a rozsáhlejší výroky; lidé si velmi často stěžují na poměry všeobecně, přičemž otevřenost a míra kritičnosti jsou ovlivňovány mentálním sebeovládáním kritiků, respektive tím, do jaké míry si uvědomují snadnou postižitelnost svých kritických výroků. Naprostá většina takových výroků není a ani nemůže být podchycována, je přirozenou součástí hovorů v rodinách či mezi známými. K trestnímu stíhání dochází v případech, kdy kritik pronese svůj výrok před horlivým zastáncem režimu, případně kdy jeho chování využije některý jeho osobní nepřítel a věc oznámí, příp. figuruje jako svědek. V případě J. Valkoviče to byl zejména svědek Fiala, na něhož J. Valkovič upozorňoval v souvislosti s rozkrádáním a kritizoval i jeho chování k Emilii Valkovičové, bývalé ženě J. Valkoviče.

§ 100 postihuje i další formy projevů, v zásadě však projevy, ať už vyřčené nebo napsané, jež nějakým způsobem kritizují stávající režim. Nelze schvalovat výpady proti režimu, které nemají odpovídající formu, porušují práva a pověsti osob, narušují veřejný pořádek, zdraví nebo morálku. Přesto však je nutno považovat užívání § 100 tr. z. za nepřiměřené a drastické i v případech, kdy výrok není pouhým naplněním práva na svobodu projevu. V prvním odstavci předpokládá toto ustanovení trest do tří let, ve druhém do pěti let vězení. Vystává otázka po smyslu tak krutého postihu drobných verbálních deliktů.

V souvislosti s § 100 tr. z. zákona a jeho užíváním v praxi bychom chtěli připomenout některá ustanovení Mezinárodního paktu o lidských a občanských právech, jenž se stal součástí zákona č. 120/1976 Sbírky zákonů ČSSR:

Článek 18/1: „Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství...“

Článek 19/1: „Každý má právo zastávat svůj názor bez překážky.“

[Článek 19/] 2: „Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat myšlenky a informace všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmikoliv prostředky podle vlastní volby.“⁸

Informace o Chartě 77, r. 3, 1980, č. 14, s. 10–11.

POZNÁMKY

- ¹ Obžalobu proti Janu Valkovičovi podal dne 23. 7. 1979 okresní prokurátor ve Žďáru nad Sázavou. První hlavní líčení s Valkovičem se konalo 17. 8. 1979 u Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou za předsednictví JUDr. Karla Veselského a přítomnosti soudců Lubomíra Mráčka a Josefa Sigmunda. Pro nepřítomnost některých svědků a nepřítomnost obhájkyň dr. Urválkové, která byla zastupována dr. Jadrným, kterého Valkovič odmítl, bylo toto soudní líčení odročeno. Valkovič podal následně proti složení senátu Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou stížnost odůvodněnou předpojatostí jeho předsedy, resp. celého senátu, kterou Krajský soud v Brně 27. 8. 1979 zamítl. Další hlavní líčení s J. Valkovičem se u Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou konalo 12. 10. 1979. Předsedou senátu byl opět JUDr. Karel Veselský, soudci Jaroslav Kacálek a Ladislav Kejda. Obhájkyň dr. Urválkovou zastupoval JUDr. Jaroslav Zelený. Valkovič nesouhlasil se zastupujícím obhájcem a soudní líčení bylo odročeno. V hlavním líčení konaném 19. 10. 1979 byl pak Valkovič odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku v II. NVS a k ambulantnímu psychiatrickému léčení. Dne 17. 12. 1979 byl převezen do NVÚ Mírov. Do výkonu trestu byla Valkovičovi započítána i doba pobytu ve vazbě. OS ve Žďáru nad Sázavou, soudní spis k případu Jana Valkoviče (spis. zn. 1 T 304/79) uložený jako příloha rehabilitačního spisu, spis. zn. Rt 720/90.
- ² Vyšetřovatel Odboru vyšetřování StB Krajské správy SNB Brno ppor. Jaromír Kilián zahájil 25. 4. 1979 proti Janu Valkovičovi trestní stíhání pro trestný čin pobuřování podle § 100 odst. 1. písm a) tr. zák. Valkovič podal proti tomuto usnesení stížnost, kterou krajský prokurátor v Brně zamítl 28. 4. 1979 jako neodůvodněnou. Tamtéž.

Dne 26. 4. 1979 podal ppor. Kilián krajskému prokurátorovi v Brně návrh na vzetí J. Valkoviče do vazby, který tak učinil o dva dny později 28. 4. 1979 s platností ode dne Valkovičova zadržení 25. 4. 1979. Valkovič proti usnesení o vzetí do vazby podal ihned do protokolu stížnost, kterou následně Krajský soud v Brně dne 15. května 1979 zamítl. Generální prokurátor ČSR dne 19. 6. 1979 rozhodl o prodloužení vazby J. Valkoviče do 25. 7. 1979. O propuštění z vazby žádal Valkovič i nadále, jeho žádosti však byly vždy zamítnuty. Tamtéž.

V den zadržení 25. 4. 1979 byla ve Valkovičově bytě nařízena a současně i provedena domovní prohlídka, při které však nebyly nalezeny a zabaveny žádné věci. Příkaz k provedení domovní prohlídky a protokol o ní viz in: tamtéž.

³ Dalším svědkem vyslychaným při hlavním líčení dne 19. 10. 1979 byl Jaroslav Nečesánek. Tamtéž.

⁴ Rozsudek Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou z 19. 10. 1979 viz in: tamtéž.

⁵ K případu J. Valkoviče byli 10. 5. 1979 přibráni soudní znalci z oboru psychiatrie MUDr. Miroslav Robeš a MUDr. Jan Novák. Jejich úkolem bylo posoudit, zda Valkovič netrpí nějakou duševní chorobou a zda byl v době spáchání trestného činu pobuřování schopen rozpoznat společenskou nebezpečnost svého jednání. Tamtéž.

⁶ Zdůvodnění odvolání proti rozsudku sepsal Valkovič 12. 11. 1979. První veřejné zasedání Krajského soudu v Brně ve věci jeho odvolání se konalo 26. 11. 1979 za nepřítomnosti obhájkyň JUDr. Urválkové. Zasedání bylo z tohoto důvodu na žádost J. Valkoviče odročeno a znovu se konalo 11. 12. 1979, kdy senát krajského soudu složený z předsedy JUDr. Jana Vokála a soudců JUDr. Vlastimila Frgala a JUDr. Jan Kalába Valkovičovo odvolání zamítl.

Podle hlášení o změnách z NVÚ Mírov byl odsouzený J. Valkovič 17. 12. 1979 dodán do výkonu trestu, do něhož se započítala doba strávená ve vazbě. Dne 25. 4. 1980 byl celý trest vykonán a Valkovič byl propuštěn na svobodu. Poté se musel podrobit ochrannému ambulantnímu psychiatrickému léčení.

Všechny výše uvedené dokumenty viz in: tamtéž.

⁷ Správně celým jménem a hodností ppor. Jaromír Kilián.

⁸ Viz Vyhlášku ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. z 10. 5. 1976 o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*, r. 1976, s. 573–574.